

Klasik Türk Edebiyatında Bir Tür Olarak Şükürnâme Şükürnâme as a Genre in Classical Turkish Literature

Ahmet KAVAKLIYAZI * Öz

Klasik edebiyat eserlerinin türlerine dair bugüne kadar yapılan çalışmalarda tespit ve tasnif noktasında önemli mesafeler katedilmiştir. Her ne kadar "tür"ün kavramsal çerçevesi hâlen tartışmalı olsa da literatüre eklenen eserler sayesinde yeni tür tespitlerinin yapılabilmesi söz konusudur. Şükürnâme ve şükriyye adlı eserlerin de bu bağlamda ele alınması mümkündür. Zira bu başlıktaki eserleri inceleyen çalışmalarda tür tespitlerinin birbirinden farklı olduğu görülür. Dolayısıyla söz konusu eserlerin şekil ve muhteva bakımından incelenmesi ve buradan hareketle şükürnâme adında müstakil bir edebî türün olup olmadığı belirlenmesi gerekmektedir. Çalışmada bu maksatla ilk önce tür kavramının çerçevesi ve türleri toplu hâlde konu edinen belli başlı yayınlar üzerinde durulmuş, sonra ilgili olduğu diğer türlerle bağlantıları incelenerek "şükürnâme"nin tespiti yapılmıştır. Daha sonra da şükürnâme/şükriyye başlıklı eserler, yazmalardan da yararlanılarak tür özellikleri açısından incelenmiştir. Neticede şükürnâmenin edebî bir tür olarak, Cenab-ı Hakk'a şükretmenin gerekliliği konusunda yazılmış; yer yer tahmid, münacat ve nasihat içerikli söyleyişlerin de bulunduğu eserleri ifade ettiği görülmüştür.

* Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
akavakliyazi@gmail.com
ORCID: 0000-0002-7932-4272
Konya / TÜRKİYE

Anahtar Kelimeler:

Klasik Türk edebiyatı, metin, edebî tür, şükürnâme, şükriyye.

Abstract

* Assist. Prof. Dr., Selçuk University
Faculty of Letters, Department of
Turkish Language and Literature
akavakliyazi@gmail.com
ORCID: 0000-0002-7932-4272
Konya / TÜRKİYE

Significant progress has been made in the identification and classification of the genres of classical literature works. Although the conceptual framework of "genre" remains a subject of debate, identification of new genres is possible through the addition of new works to the literature. Works titled şükürnâme (book of thanksgiving) and şükriyye (thanksgiving) can also be examined in this context. Studies that explore works under these headings reveal identifications of various genres. Therefore, it is necessary to examine these works in terms of both form and content, and based on this, determine whether şükürnâme constitutes a distinct literary genre. For this purpose, the study first addresses the conceptual framework of genre and key publications that discuss genres collectively, then attempts to identify şükürnâme as a genre by investigating its connections with related genres. Subsequently, works titled şükürnâme/şükriyye are analysed in terms of their genre characteristics, with reference to manuscripts. As a result, it is concluded that şükürnâme as a literary genre refers to works written on the necessity of giving thanks to the Almighty God, containing elements such as tahmid (praise), münacat (supplication), and nasihat (advice).

Başvuru/Submitted: 27/09/2023

Kabul/Accepted: 20/11/2024

Keywords:

Classical Turkish literature, text, literary genre, şükürnâme, şükriyye.

Makale Bilgileri

Atıf: Kavaklıyazı, A. (2024). Klasik Türk Edebiyatında Bir Tür Olarak Şükürnâme. *Selçuk Türkiyat*, (63): 85-109.
Doi: 10.21563/sutad.1367041

Etik Kurul Kararı: Etik Kurul Kararından muaftır.
Katılımcı Rızası: Katılımı yok.
Mali Destek: Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.
Çıkar Çatışması: Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Telif Hakları: Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır.
Değerlendirme: İki dış hakem / Çift taraflı körleme.
Benzerlik Taraması: Yapıldı – iThenticate.
Etik Beyan: sutad@selcuk.edu.tr, selcukturkiyat@gmail.com
Lisans: Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı ile lisanslanmıştır.

Article Information

Citation: Kavaklıyazı, A. (2024). Klasik Türk Edebiyatında Bir Tür Olarak Şükürnâme. *Selçuk Türkiyat*, (63): 85-109.
Doi: 10.21563/sutad.1367041

Ethics Committee Approval: It is exempt from the Ethics Committee Approval.
Informed Consent: No participants.
Financial Support: The study received no financial support from any institution or project.
Conflict of Interest: No conflict of interest.
Copyrights: The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study.
Assessment: Two external referees / Double blind.
Similarity Screening: Checked – iThenticate.
Ethical Statement: selcukturkiyat@gmail.com, fatihnumankb@selcuk.edu.tr
License: Content of this Journal is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0)

Giriş

Türk edebiyatının uzunca bir dönemini kapsayan klasik edebiyat devresinde şair ve nasirlerin duygu ve düşüncelerinin aktarımına aracı olan pek çok edebî türün varlığından söz edilebilir. Bu edebiyat bir taraftan kendine model olarak aldığı Arap ve Fars edebiyatlarından gelen türleri benimserken diğer taraftan da bunları çeşitlendirerek yeni türler ortaya koymuştur. Türlerin ortaya çıkışı ve gelişimi bireyin ve toplumun ihtiyaçları, ilgileri, beğenileri ve geleneksel kabulleri neticesinde şekillenmiştir. Gerek birey gerekse de toplum hayatının çeşitli yönlerine temas eden başta din ve inanışlar olmak üzere savaşlar ve fetihler, mevsimler, bayramlar, eğlenceler, doğum ve vefatlar, seyahat, tarih gibi konuları esas alan pek çok tür bulunmaktadır.

Klasik Türk edebiyatı metinlerinin tür özelliklerine göre tespit ve tasniflerinin yapılması bugüne kadar pek çok çalışmaya konu olmuştur. Ancak bu noktada ilk önce “tür” kavramının ne olduğu, sınırlarının nasıl çizileceği, tür tasniflerinin neye göre yapılacağı, tür-biçim ilişkisi gibi hususlar tartışılmıştır. Bu sebeple edebî türlerin belirlenmesinde ve türlere göre metinlerin tasnif edilmesinde birtakım zorluklarla karşılaşmıştır. Zira kimi metinlerin belirlenen tasnif kriterlerine uymaması ya da tek bir türe dâhil edilememesi gibi sorunlar baş göstermiştir.

“Tür” kelimesi edebî metinler bağlamında kullanıldığı zaman ister istemez akla ilk olarak “konu” gelmektedir. Metinlerin belli kriterlere göre tasnifinde konu önemli bir ölçüttür. Ancak türün tam olarak neyi ifade ettiğinin belirlenmesinde başka hususlar da önem arz etmiş ve farklı tanımlar yapılmıştır. Örneğin “*Bir yazının konu seçimi, anlatım biçimi, yazılış amacı ve üslûbu yönünden bağlı olduğu kurallar*” (Ağca, 2006, s. 151) şeklindeki tanım bunlardan biridir. Bu noktada Fatih Altuğ’un “...türler, yalnızca belirli metin çeşitlerini ima etmezler; metinleri üretmenin, dolaşıma sokmanın ve alımlamanın çoğul süreçlerini de ima ederler.” (2009, s. 35) cümlesiyle ortaya koyduğu tanımın yanı sıra “...tür toplumsal ve edebî yapının, fâille, bir metnin etrafında bir araya getirildiği tarihsel anda, metni üretme, alımlama ya da dolaşıma sokma faaliyetlerinin büründüğü biçimler olarak düşünülebilir.” (2009, s. 36) biçimindeki kapsayıcı yaklaşımı tür kavramının çerçevesinin çizilebilmesi bakımından önemlidir.¹

Klasik Türk edebiyatında türlerin toplu bir hâlde ele alınarak tespit ve tasnif edilmesine dair belli başlı çalışmalar arasında ilk olarak Agâh Sırrı Levend’in *Türk Edebiyatı Tarihi*’nin zikredilmesi gerekir. Levend (2014, s. 99-176) burada eserleri konularına göre iki grupta incelemiştir. Metin Akkuş’un (2014) *Klâsik Türk Şiirinin Anlam Dünyası Edebi Türler ve Tarzlar* adlı kitabı ise konunun müstakil olarak ele

¹ Türlerin belirlenmesinde hangi kriterlerin esas alınacağına dair farklı görüşler bulunmakla birlikte özellikle klasik edebiyatla doğrudan ilgili olması bakımından burada birkaçına yer verilebilir. Örneğin Mine Mengi (2010, s. 296) türlerin sınıflandırılmasında ilk olarak konu; daha sonra da amaç, hedef kitle ve bunlara göre belirlenen anlatım biçimi ile muhtevanın dikkate alınması gerektiğini ifade eder. Rıdvan Canım (2012, s. 14) eski edebî metinlerin türlerinin belirlenmesinde “tema”ya daha çok önem atfeder. H. Dilek Batıslam ise (2016, s. 23) türlerin, eldeki metin örnekleriyle beraber divan şairlerinin kendi görüş ve düşüncelerinden yararlanılarak tanımlanması hâlinde daha sağlıklı sonuçlara ulaşılabileceğini dile getirir.

alındığı ilk çalışma sayılabilir. Bu çalışmanın giriş kısmında edebî tür sorununun Batılı kuramlara göre ele alınışına değinilmiş, türlerin Türk edebiyatında gruplandırılması konusu üzerinde durulmuştur. Daha sonra alfabetik olarak listelenen 67 tür açıklanarak örneklendirilmiştir. İlki 2005 yılında gerçekleştirilen ve “Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları” üst başlığını taşıyan çalıştay dizisinin edebî türlere odaklanan dördüncüsü bu konuya dair önemli çalışmalardandır. *Nazımdan Nesire Edebî Türler* başlığıyla yayımlanan çalışmada (Aynur, Çakır, Koncu, Kuru, & Özyıldırım, 2009) tür konusu üzerinde detaylı bir şekilde duran 9 makale yer almaktadır. Türlerle ilgili bir diğer çalışma da Mehmet Aça, Haluk Gökalp ve İsa Kocakaplan’ın (2012) birlikte hazırladıkları *Başlangıçtan Günümüze Türk Edebiyatında Tür ve Şekil Bilgisi* adlı kitaptır. Bu çalışmada Haluk Gökalp tarafından yazılan bölümde klasik edebiyat türleri 74 maddede incelenmiştir. Rıdvan Canım’ın (2012) *Divan Edebiyatında Türler* kitabının da burada özellikle anılması gerekir. Bu çalışma da Metin Akkuş’un çalışması tarzında hazırlanmıştır. Giriş bölümünde türlerle ilgili genel sorunlara dikkat çekilen kitapta 64 maddeye yer verilmiştir. Abdurrahman Güzel (2015), *Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı El Kitabı* adlı çalışmasında dinî-tasavvufî nazım türlerini beş başlık altında ve 74 maddede incelemiştir.² Bunların dışında tek tek türlerin incelendiği makale düzeyinde de pek çok çalışma bulunmaktadır. Her bir türün ayrı ayrı çalışma konusu yapılması, klasik edebiyatın tür çeşitliliğini ortaya koymak ve türlere dair daha sağlıklı tasnifler yapabilmek için elzemdir.

Şükürnâme ve şükriyye isimli eserler de yeni bir tür kapsamında incelenebilecek niteliktedir. Bu amaçla ilk olarak “şükürnâme”nin bir tür olarak kaynaklarda ve mevcut çalışmalarda ne şekilde ele alındığı ve hangi türlerle ilişkilendirildiği üzerinde durulacak, sonrasında “şükürnâme” ve “şükriyye” adlarını taşıyan eserler yazma nüshalardan da yararlanılarak tespit edilecektir. Bu eserlerin yazılma sebepleri, tür özellikleri bakımından benzerlik ve farklılıkları üzerinde durulacak; neticede literatürdeki bilgilerle eserlerden elde edilen bilgiler karşılaştırılarak söz konusu türe dair çıkarımlarda bulunulmaya çalışılacaktır.

Bir Tür Olarak Şükürnâme ve Diğer Türlerle Bağlantısı

Bugüne kadar yapılan çeşitli yayın ve araştırmalarda şükürnâmeden bir tür olarak daha ziyade mektup kapsamında söz edilmiştir. Bunun yanında teşekkürnâme adlı bir türün varlığı ve şükürnâmeyle olan ilişkisi kendini gösterir. Bazı çalışmalarda ise şükürnâme tanımlarının yapıldığı ve bu türün muhteva itibarıyla münacat, tahmid ve nasihatnâme/pendnâmelerle ilişkilendirildiği görülür. Dolayısıyla “şükürnâme”nin tür özelliklerinin incelenebilmesi ve ilişkili olduğu türlerle bağlantısının ortaya konulabilmesi için bu hususlar üzerinde ayrı ayrı durulacak ve her biriyle ilgili örnekler sunulacaktır.

² Bunlardan başka Mustafa İsen tarafından yazılan “Türler” başlıklı bir bölüm içerdiği için *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı* (İsen, Macit, Horata, Kılıç, & Aksoyak, 2003, s. 245-265) ve yine Neslihan Koç Keskin tarafından hazırlanan “Eski Türk Edebiyatında Türler” başlıklı bölümüyle tür sınıflamasına yer veren *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatına Giriş* (Mermer vd., 2024, s. 269-447) adlı kolektif çalışmalar ile tasnif içermemesine rağmen çeşitli türlere dair incelemelere yer verdiği için H. Dilek Batislam’ın (2016) *Divan Edebiyatı Bahçesinden [Örneklerle Türler]* adlı çalışması da bu kapsama alınabilir.

Bir mektup şekli olarak şükürnâme

“Şükürnâme” adının ilk zikredildiği kaynaklarda ve çalışmalarda bu türün mektupla ilişkilendirilmesi söz konusudur. Mektuplar muhtevalarına göre kategorilere ayrılırken bunlardan birinin de şükürnâmeler olduğu belirtilir. Dolayısıyla “şükürnâme” bir nesir çeşidi olarak karşımıza çıkar.

Şükürnâme-mektup ilgisinin ilk olarak “teşekkürnâme”ler üzerinden kurulduğu görülür. Söz gelimi *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*’nde [TDEA] işlediği konulara göre mektupların ayrıldığı çeşitlerden birinin de “teşekkürnâme” olduğu (1986, s. 232), nesir olarak yazılanların yanında manzum mektupların da bulunduğu; nesir hâlinde yazılanların “*hususî (özel), iş, resmî, siyasi ve seyahat mektupları*” gibi çeşitlere ayrıldığı, bunlar içerisinde de önemli bir yeri bulunan ve mektup denilince akla ilk gelen özel mektupların “*birinden yardım, iyilik, anlayış görülmesi hâlinde yazılanlar(ın)a*” teşekkür mektubu dendiği (1986, s. 233) belirtilmiştir.

TDEA’da “şükürnâme” adı geçmemektedir, ancak ileride de değinileceği üzere bazı çalışmalarda teşekkür mektuplarının bu adla anılması söz konusudur. Dolayısıyla isimler arasında böyle bir geçişkenliğin bulunduğunu görmek ve “teşekkürnâme”yi şükürnâmeden ayırt edebilmek için yukarıdaki açıklamaların dikkate alınması gerekmektedir.

Teşekkür mektuplarına “şükürnâme” adının verilmesi, Mesîhî’nin (öl. 1512) yüz mektuptan oluşan *Gül-i Sad-Berg* adlı mensur eserinde de görülür. Eser üzerine İ. Çetin Derdiyok’un (1994, s. 83-85) hazırladığı doktora tezinde “şükürnâme” bir mektup şekli olarak ele alınır ve “*Şükürnâmeler, görülen iyi bir davranış ve gönderilen hediyelere minnet duygusunun ifadesi olarak yazılmış mektuplardır. Şükürnâmeler, bu yönleriyle günümüzde oldukça sık kullanılan teşekkür mektuplarına benzerler.*” şeklinde bir tanıma yer verilir. *Gül-i Sad-Berg* içerisindeki dört mektubun “şükürnâme” özelliği gösterdiği ve bunların gönderilen çiçek ve meyvelere teşekkür amacıyla yazıldığı belirtilir. Daha sonra bunlardan hareketle “şükürnâme”nin özellikleri maddeler hâlinde tespit edilir. Esasen bu özelliklerin tam olarak “teşekkürnâme” türünü ifade ettiği görülmektedir.

Atatürk Kültür Merkezi tarafından neşri yapılan *Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü*’nde de “mektub”un muhtevalarına göre çeşitlere ayrıldığı, bunlardan birinin de “şükürnâme (teşekkür mektubu)” olduğu belirtilmiştir (Çakır, 2004, s. 329-330). Benzer bir şekilde Ömer İnce’nin “Toplumsal Hayatın Münşeât Geleneğindeki İzleri” başlıklı makalesinde de mektupların farklı sebeplerle yazıldığı, “*...bir iyiliğe veya aldığı bir hediyeye karşılık şükran duygularını ifade eden mektuplara şükürnâme*” dendiği ifade edilmiştir (2009, s. 649).

Bu açıklamalara bakıldığında bir mektup şekli olarak değerlendirilen “şükürnâme”nin aslında “teşekkürnâme” ile aynı türü ifade ettiği, dolayısıyla bu adla belirtilmesinin daha uygun olduğu aşikârdır. Bu durumda mektup kapsamında ele alınıp incelenen şükürnâme/teşekkürnâme türüyle kaside biçiminde yazılan teşekkürnâmelerin birbirinin aynısı olup olmadığı sorusu akla gelir.

Şükürnâme ile teşekkürnâme türlerinin ayrımı

Her ne kadar biri diğerinin yerine kullanılmış olsa da şükürnâme ile teşekkürnâmenin birbirinden ayırt edilmesi gerekmektedir. İbrahim Halil Tuğluk (2015), teşekkürnâmeyi müstakil bir tür olarak çalışma konusu edinmiş ve divanlarda yer alan teşekkürnâmeleri tespit ederek bunları şekil ve muhteva bakımından incelemiştir.

Tuğluk'un (2015) söz konusu çalışmasında farklı divanlarda bulunan 48 teşekkürnâme ele alınmıştır. Bu çalışmaya göre, incelenen şiirlerin yazılma sebepleri arasında teşekkür düşüncesi önemli bir yere sahiptir. Ancak 18. yüzyıla kadar -her ne kadar bu içeriğe sahip olsa da- "teşekkürnâme" başlığıyla şiir yazmanın bir gelenek olmadığı, teşekkür maksatlı yazılan ve bu adı taşıyan şiirlere daha çok 18 ve 19. yüzyıl divanlarında rastlandığı, teşekkürnâme kavramının ilgili şiirlerin başlığında ya da içerisinde geçtiği belirtilmektedir (Tuğluk, 2015, s. 90-91). Yine teşekkürnâmelerin özellikle kaside nazım şekli ile yazıldığı, bunun yanında kıt'a, terki-i bend, terci-i bend, mesnevi ve rubai gibi şekillerle yazılanlarının da bulunduğu; bu şiirlerde daha çok aruzun uzun kalıplarının kullanıldığı, yapı olarak da genellikle methiye ve dua bölümlerinden oluştuğu belirtilmiştir (2015, s. 96, 99).

Tuğluk'un (2015) tespitlerine göre teşekkürnâmeler "*şahsî ve edebî ilişkiler, kitlesel olaylar, gündelik hayatta cereyan eden bazı hadiseler vb.*" dolayısıyla; örneğin bir hediye alma, bir esere takriz yazılması, sosyal problemlerin çözümü, bir paşanın ev ziyareti, bir bina inşası vb. üzerine duyulan memnuniyeti dile getirmek için kaleme alınmıştır (2015, s. 97-98).

Söz konusu çalışmayla tür özellikleri ortaya konan teşekkürnâmeler, mektup kapsamında yukarıda değinilen şükürnâme/teşekkürnâme ile benzer özelliklere sahiptir. Bu ikisi arasındaki tek fark, birinin manzum diğerinin mensur oluşudur. Bunun dışında muhteva bakımından farklılık bulunmamaktadır. Dolayısıyla bir mektup şekli olan şükürnâme/teşekkürnâme ile Tuğluk'un tespitini yaptığı ve daha çok manzum kaleme alınan teşekkürnâmeler aynı kapsamda değerlendirilmelidir. Bu hususa Mehmet Yunus Yazıcı'nın, Süleyman Celaledin'e (öl. 1890) ait *Şükriyye* adlı eseri konu edinen makalesinde de temas edilmiştir. Yazıcı, söz konusu eserin dönemin padişahına teşekkür maksadıyla yazıldığı için Nâbî'nin teşekkürnâmesine³ benzediğini, bu nedenle bu iki eserin birer "manzum mektup" sayılabileceğini söyler (2023, s. 149).

Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Manzum 541 numarada kayıtlı mecmua üzerine yüksek lisans tezi hazırlayan Dilanur Demir (2022) bu iki türün ayrımına dair bir tespitte bulunmuştur. Şükürnâmeleri iki grupta inceleyen Demir; birinci gruba tasavvufi eda ile tevhit ve münacat türlerine benzer biçimde Cenab-ı Hak adına, manzum veya mensur biçimde yazılan şükürnâmeleri; ikinci gruba ise bir iyilik karşılığında devlet büyükleri için kaleme alınarak ilgili makama sunulan mektup

³ Nâbî bu teşekkürnamesini, Osmanlı padişahı III. Ahmed'in Silahdar Ali Ağa vasıtasıyla kendisi için gönderdiği altınlardan ötürü yazmış olup söz konusu manzume 76 beyitlik bir mesnevidir (Bilkan, 1997, s. 373-380).

şeklindeki şükürnâmeleri almıştır (2022, s. 51). Demir'in tespit ettiği ilk gruptaki şükürnâmeler, bu çalışmanın da esas konusunu teşkil eden şükürnâmelerdir. İkinci gruptakiler ise yukarıda değinildiği üzere mektup şeklinde veya manzum olarak yazılan teşekkürnâmeleri ifade etmektedir. Şükür ve teşekkür kelimelerinin dildeki kullanımları da isimlendirmenin bu şekilde olmasını gerektirir. Türk dili kendi gelişimi içinde “şükür”den “teşekkür”ü türetmiş ve bu iki kelimenin muhatapları farklı olmuştur. Dilimizde Allah’a karşı duyulan minnet “şükür”, insanlara karşı duyulan minnet ise “teşekkür” kelimeleri ile ifade edilir (Çağrı, 2010, s. 259-260).

Şükürnâme türünün tespiti ve tanımları hakkında

Tespit edilebildiği kadarıyla şükürnâme türünün varlığına ilk dikkat çeken Âmil Çelebioğlu'dur. “Kültür ve Edebiyatımızda Allah (C.C.)” başlıklı makalesinde Çelebioğlu, “*Bir de tevhîdle daha doğrusu münâcatla da alâkası olan şükriyye veya şükürnâme denilen manzumeler vardır ki Cenab-ı Hak’a şükür mahiyetinde olup aynı zamanda tahmîde de benzerler. Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın Şükürnâme'si nev'inin güzel bir örneğidir.*” (1998, s. 100) cümleleriyle bu türün çerçevesini çizmiş ve örneğini göstermiştir. Onun bu tanımlamasına göre söz konusu tür, “şükriyye veya şükürnâme” olarak adlandırılan manzumeleri ifade etmekte olup Cenab-ı Hak'la ilgili edebî türler arasında yer alır. Münacat, tevhid ve tahmid gibi türlerle de doğrudan bağlantılıdır.

Yakın zamanda kaleme alınmış akademik çalışmalarda da şükürnâmenin bazı tanımları yapılmıştır. Örneğin Doğan Kaya (2017), “Sıdkî Baba'nın Şiirlerinde Şekiller ve Türler” başlıklı makalesinde şöyle bir tanıma yer verir: “*İnanç, düşünce ve kabuller çerçevesinde Allah'a şükri dille getiren şiirlerdir. İçinde sık sık 'şükür', 'elhamdülillah' gibi sözler yer almaktadır. Edebiyatımızda hem aruz hem de hece ölçüsüyle örnekler sergilenmiştir.*” Türe özgü sözlerin belirtildiği, aruzun yanı sıra hece ölçüsüyle de şükürnâme yazıldığına dikkat çekilen bu tanım, kalıp ifadelerin vurgulanması ve söz konusu türe halk şiiriyle, daha doğrusu tekke edebiyatıyla yakınlık atfetmesi bakımından önemlidir.

Süleyman Celâleddin'in *Şükriyye* isimli eserini konu edinen çalışmasında M. Yunus Yazıcı, “Şükürnâme ve Şükriyye İsimli Manzumeler ve Türleri” başlığı altında Çelebioğlu'nun şükürnâme türü hakkında yazdıklarına yer vererek onun örnek gösterdiği Erzurumlu İbrahim Hakkı'ya ait *Şükürnâme*'nin daha çok bir münacata benzediğini söyler (2023, s. 144). Ayrıca şükürnâme adıyla farklı kişilere atfedilen ve kuvvetle muhtemel Niyâzî-i Mısırî'ye ait olan manzumenin ise nasihatnâme/pendnâme türüne yakın olduğunu belirtir (2023, s. 145). Bu durumda şükürnâmenin münacat, tahmid ve nasihatnâme/pendnâme türlerinden farklı bir tür olup olmadığı, farklı ise onlardan ne derece ayrıştığı sorusu gündeme gelir.

Şükürnâmenin münacat, tahmid ve nasihatnâme/pendnâme türleriyle ilişkisi

Klasik edebiyatta türleri birbirinden kesin sınırlarla ayırmanın her zaman mümkün olmadığı bilinmektedir. Özellikle dinî muhtevalı türlerde iç içe geçme durumu söz konusu olduğu için bir eserde birden fazla türün özellikleri görülebilir. Âmil Çelebioğlu'nun (1998, s. 100), daha önce sözü edildiği üzere, şükürnâmeleri “münacat”la ilişkilendirerek “tahmid”e benzer kabul edişini bu bağlamda değerlendirmek gerekir. Şükürnâmelerin münacat, tahmid ve nasihatnâme/pendnâme

türleriyle olan benzerlik ve farklılıklarını ortaya koyabilmek için bu türlerin belli başlı özelliklerinin belirtilmesinde yarar vardır.

Münacat, Cenab-ı Hakk'a yalvarma, yakarma, O'ndan af dileme ve dua içeren metinlerin adıdır. Münacatlar daha çok manzumdur, ancak mensur olanları da vardır. Mensur münacatlara "tazarruat" denir. Klasik şiir geleneğinde münacatlar çoğunlukla divan ve mesnevilerin başında yer alır (Akkuş, 2014, s. 173-174). Divanlar tertip edilirken genellikle tevhid, münacat, na't vd. sıralaması takip edilir. Münacatlarda "İlâhî, Hudâyâ, Yâ Rab, Yâ Rabbî" gibi hitaplarla af vesilesi kılınan kişi, varlık ve durumlar için "be-hakk-ı..., hakkı, hakkı için, için" gibi kalıplaşmış ifade biçimlerine sıklıkla başvurulur (Aça vd., 2012, s. 392, 394). Münacat ile şükürnâmenin manzum ya da mensur kaleme alınabilme, Cenâb-ı Hak konulu olma vb. bakımından benzerlik taşıdığı söylenebilir. Ancak tema noktasında iki türün birbirinden farklılaşması söz konusudur. Münacatlarda "yalvarma, yakarma, af dileme" ön plandayken şükürnâmelerin temelinde Cenâb-ı Hakk'ın verdiği nimetlere "şükretme" düşüncesi vardır.

Tahmid, "elhamdülillah demek, bütün hamdin, övgünün yalnız Allah'a ait olduğunu söylemek" (Akay, 2005, s. 454) şeklinde tanımlanmaktadır. Çokluk anlamı içeren tahmid kavramı, Cenab-ı Hakk'a tekrar tekrar hamd etmeyi ifade eder (Topaloğlu, 1997, s. 443). Türlerle ilişkin kaynak ve çalışmalarda tahmide dair bilgilere rastlamak pek mümkün değildir. Yalnızca Haluk Gökalp'ın manzum tevhidleri konu edinen çalışmasında tahmid türü hakkında önemli bilgi ve tespitler sunulmuştur.⁴ Bu çalışmada yer verilen tespitlere göre, tahmidlere mesnevilerin giriş bölümlerinde, divanların dibace ve başlangıç kısımları ile gazeliyat, hatime veya tarih kıt'aları gibi diğer bölümlerinde rastlanır. Mesnevilerde ve divanlarda tahmidler özellikle "tevhid, münacat, na't" gibi türlerle birlikte yer alır. Bu dinî içerikli türlerin yanı sıra medhiyelerde de tahmid bulunabilir. Tahmid, Divan şairlerinin Cenab-ı Hakk'a yüceliğinden ve verdiği nimetlerden ötürü hamd ederek şükran duygularını dile getirdikleri, "şükriyât, hamdiye" gibi adlarla da anılan bir türdür. Tevhidle birlikte gelişen ve Allah'a çeşitli şükretme esasına dayanan tahmidin edebî bir tür olarak kabul edilebilecek kadar örneği mevcuttur (Gökalp, 2015, s. 197-209).

Gökalp'ın bu tespitlerine göre tahmid ile şükürnâmenin birbirine çok yakın ve benzer türler olduğu görülüyor. Ancak yine de tahmidin temelindeki "hamd" ile şükürnâmenin dayandığı "şükür" kavramı arasındaki farklardan ötürü iki türü birbirinden ayrı düşünmek gerekir. Bu ayrım, şükürnâme türünün tahmiden farkını ortaya koyabilmek için önemlidir.

Hamd, "övme, yüceltme, teşekkür ve şükran duygularını bildirmek" (Akay, 2005, s. 173) manalarına gelir. Her ne kadar sözlüklerde bazı genel anlamlar verilmişse de Kur'ân-ı Kerim'de ve pek çok hadiste Allah'a nispet edilmesi, yalnızca Yaratan'a yönelik bir

⁴ Tevhidle bağlantılı bir tür olması dolayısıyla İsa Akpınar'ın *Klasik Türk Şiirin Tevhid* başlıklı doktora tezinde de tahmidler üzerinde durulmuş, tevhid-tahmid-münacat üçlüsünün yakınlığı bir başlık altında ele alınmış ve tevhidle tahmidin muhteva bakımından birbirine benzemesine rağmen ilkinde övme, ikincisinde ise şükür duygusunun merkezde yer alması sebebiyle farklı türler olduğuna dikkat çekilmiştir (2017, s. 8-9).

şükür ve niteleme kavramı olarak kullanıldığını gösterir (Topaloğlu, 1997, s. 443-444). Şükür ise “görülen bir iyiliğe karşılık hoşnutluk ve minnettarlık ifade etme, nimet ve iyiliğin sahibini tanıma ve ona karşı minnet duyma” (Akay, 2005, s. 447) manalarına gelir. Ayrıca “bağışta bulunan ve nimet veren Allah’ın ihsan eylediği nimet ve iyiliklerin kıymetini bilip bunlardan başkalarını da faydalandırma ve nimet vereni övme” (Mütercim Âsım Efendi, 2013, s. 2071) şeklinde de tanımlanmıştır. Bu tanımda öncekinden farklı olarak sahip olunan nimeti başkalarının istifadesine sunma hususunun bulunması söz konusudur.

Şükür ve hamd kavramları birbirine yakın görünse de anlamca nüans vardır. Bu ayrıma *Kâmûsu'l-Muhît Tercümesi*'nde de değinilmiştir. “Hamd” maddesinde mütercim Fîrûzâbâdî'nin *Basâ'ir* adlı eserinden naklettiği üzere bu kavram, şükürden daha genel ve kapsamlıdır. Hamd yalnızca cömertlik [cûd ve sehâ], şükür ise nimet ve ihsan karşılığında olur. Her şükür hamddir, ancak her hamd şükür değildir (Mütercim Âsım Efendi, 2013, s. 1410). Arap dilcilerinin çoğunluğuna göre de şükür, kendisine yapılan iyiliğin farkında olup iyilik sahibine övgüyle karşılık vermek ve bundan diğer insanları da haberdar etmektir. Hamd ise kendisine bir iyilik yapılsın veya yapılmasın iyilik sahibinin mutlak surette cömert oluşunu dile getirmektir (Topaloğlu, 1997, s. 442). Şükür ve hamd arasındaki farklılıklar böylece ortaya konduktan sonra şükürnâmenin de tahmiden ayrı bir tür olduğu saptanmış olur. Dolayısıyla tahmid ve şükürnâme her ne kadar birbirine çok benzeyen türler olsa da içerik ve tarz itibarıyla farklılık göstermektedir.⁵

Nasihât-nâme/pendnâme, adından da anlaşılacağı üzere öğüt ve ders içerikli, öğretici yönü bulunan eserlere denir. Müstakil olarak telif edilen manzum nasihatnâmeler çoğunlukla mesnevi şeklinde; bunun dışındakilerse kaside, kıt'a ve musammat gibi nazım şekilleriyle yazılır (Akkuş, 2014, s. 191). Nasihatnâmelerin genel olarak “belirli bir dünya görüşünün kazandırılması veya hâkim kılınması ve dolayısıyla belirli bir insan tipinin oluşturulması” (Canım, 2012, s. 184) amacıyla kaleme alındığı söylenebilir. Bu amacı gerçekleştirmek için nasihatnâmelerde ayet ve hadis iktibaslarından, atasözlerinden, hikmetli söyleyişlerden, ders vermeye yönelik ibretli hikâyelerden sıkça yararlandığı görülür. Nasihat içerikli söyleyişler pek çok türün içerisinde yer alan bir yapıda olsa da baskın olan öğüt verme ve öğreticilik vasıflarıyla nasihatnâmeler şükürnâmelerden ayrı düşünülmalıdır.

⁵ Bazı akademik çalışmalarda tahmid ve şükürnâme birer “edebî tarz” olarak kabul edilmiştir. Örneğin Fuzûlî'nin *Leylî vü Mecnûn* mesnevisindeki tür, tarz ve anlatım biçimlerini konu edinen makalesinde Timuçin Aykanat, bu iki türü birlikte bir edebî tarz olarak vermiş; tahmidin tevhid türü bağlamında bir sunuş biçimi vazifesi üstlendiğini, şükürnâmelerin de bu tarzda yazılan metinlerin adı olduğunu belirtmiştir (2012, s. 153). Cem Sultan'ın *Cemşîd ü Hurşîd* mesnevisini edebî tarzlar açısından inceleyen makalesinde Sedat Kardeş da “Şükürnâme/Şükürnâme” başlığına yer vermiş, klasik edebiyatta şükür içerikli metinlerin bu adla anıldığını ifade etmiştir (2013, s. 1907). Ancak her iki çalışmada da başka bir eserin/türün içerisinde bir vesileyle söylenmiş şükür içerikli metinler söz konusudur. Bu metinlerin mesneviler bünyesinde ana konunun işlenişini belli bir yönden tamamlama işlevi gördüğü açıktır. “Şükür” kavramının kullanım genişliği düşünüldüğünde farklı eserler içerisinde şükür içerikli böyle söyleyişlerin bulunması gayet tabiidir. Dolayısıyla bu nitelikteki söyleyişler bir tür olarak değerlendirilen ve müstakil metinlerden oluşan şükürnâmelerden farklılık arz etmektedir.

Türler arasında daha ayrıntılı karşılaştırmaların yapılabilmesi “şükürnâme” ve “şükriyye” adını taşıyan eserlerin şekil ve muhteva özelliklerinin tespit edilmesiyle mümkün olacaktır. Dolayısıyla burada yapılan, teorik bilgiler çerçevesinde genel bir kıyaslamadan ibarettir. “Şükürnâme”, münacat ve nasihatnâme/pendnâme gibi çerçevesi belli, yaygın bir tür görüntüsü çizmeyebilir. Ancak “şükür” kavramının belli biçimlerde dile getirilmesine yönelik bir türleşme temayülünün bulunduğu hususu da göz ardı edilemez. Eserlerin tanıtım ve incelenmesine geçmeden önce, buraya kadar genel özellikleri ve bağlantılı olduğu türlerle ilgisi ortaya konan *şükürnâme*, Cenab-ı Hakk’ın verdiği nimetlerden ve bu nimetlere şükretmenin gerekliliğinden bahseden; yer yer tahmid, münacat ve nasihat içerikli söyleyişlerle desteklenmiş metinleri ifade eden bir tür olarak tanımlanabilir.

Şükürnâme ve Şükriyye İsimli Eserler

Klasik Türk edebiyatında sonuna “-nâme” ve “-iyye” ilave edilen kelimelerin genellikle tür ifadesi olarak tercih edilmesi yönünde bir eğilim bulunduğu bilinmektedir (Aça vd., 2012, s. 292). Dolayısıyla şükürnâme ve şükriyye isimli eserlerin bir türün örnekleri olabileceği düşüncesiyle incelenmesi gerekir. Bu maksatla tespit edilen eserlerle ilgili olarak kaynaklardaki bilgiler ve mevcut yayınlar gözden geçirilecek, sonra yazmalardan ve metinlerden hareketle tür özelliklerine dair tespitlerde bulunulmaya çalışılacaktır. Söz konusu eserler şunlardır:

I. Niyâzî-i Mısırî'nin Şükürnâme'si

Yazma eser kütüphanelerinde *Şükürnâme* adıyla en çok nüshası bulunan ve üzerinde en fazla çalışma yapılan eserdir. Her ne kadar başlıkta Niyâzî-i Mısırî'ye ait olarak verilmişse de hem yazma nüshalardaki kayıtlarda hem de konuyla ilgili yayınlarda eser farklı müelliflere de atfedilmiştir. Buna rağmen eldeki bilgilere göre kuvvetle muhtemel Niyâzî-i Mısırî'ye ait olduğu yönünde genel bir kanaat bulunmaktadır.

Eseri konu edinen çalışmalar

Şükürnâme'den bahseden yayınlarda müellif olarak farklı isimler zikredilir. Önder Göçgün, Erzurum Kütüphanesinde bulunan Türkçe yazmaları incelediği makalesinde 23982/2 numarada⁶ kayıtlı bulunan eserin Erzurumlu İbrahim Hakkı'ya ait olduğunu söyler (1986, s. 141). Âmil Çelebioğlu (1999) ise *Türk Edebiyatında Mesnevi* adlı kitabında Koyunoğlu Müzesi Kütüphanesi 11955 numarada kayıtlı bulunan yazmayı işaret ederek eseri Ahi Evran'a atfeder.⁷

Doğrudan veya dolaylı olarak bu eserin metin neşrini konu edinen bazı çalışmalarda da hem Niyâzî-i Mısırî'ye hem de farklı isimlere atıflar bulunur. İlk olarak Mustafa Tatcı (2011), Atatürk Kitaplığı Osman Ergin Yazmaları 1385/2 numarada kayıtlı Mısırî mahlaslı manzumeyi, öncesindeki kayıttan hareketle ve basılı divanlarda

⁶ Bu yazmanın güncel katalogdaki numarası değişmiş olup nüshaya Erzurum Kütüphanesi/Erzurum Yazmalar Koleksiyonu 324/2 numara ile erişim sağlamak mümkündür.

⁷ “Ahi Evran’ın Şükürnâme’si halk edebiyatındaki destan şeklinde (...), XV. yüzyılın ilk yarısında veya daha önce yazılmış manzum eserlerdendir.” (Çelebioğlu, 1999, s. 24).

bulunmaması sebebiyle Niyâzî-i Mısırî'ye atfederek *Türk Edebiyatı* dergisinde yayımlamıştır.

Kenan Erdoğan (2012), Niyâzî-i Mısırî adına kayıtlı dört manzumeyi incelediği makalesinde *Şükürnâme'*ye de yer verir. Erdoğan, *Dîvân'*ı neşrederken kullandığı SK Mihrişah Sultan 384/1 ve MK Adnan Ötüken İHK 1829 numaralı nüshalar ile Mustafa Tatcı'nın neşirde kullandığı Osman Ergin 1385/2 numaralı nüshadan yararlanarak metni kurar. Bu manzumenin *Dîvân'*dakilerle olan benzerliği dolayısıyla büyük ihtimalle Mısırî'ye ait olduğunu; ancak mahlastaşlık meselesinden ötürü ve ihtiyaten başka bir şaire de ait olabileceğinin göz önünde tutulması gerektiğini ifade eder (2012, s. 46).

Sadettin Eğri (2016), şahsî kütüphanesinde bulunan ve H 1318/1900 yılında istinsah edilen yazma nüshayı esas alarak eseri *Kitâb-ı Hakâyık* adıyla ve Muhammed el-Garîb'e (öl. 1881) atfederek neşretmiştir. Serhan Alhan İspirli (2016) de Millî Kütüphanedeki 06 Mil Yz A 4736 numaralı yazmaya dayanarak *Dâstân-ı Nasîhat* adıyla ve müellifi bilinmeyen bir eser olarak neşretmiştir. Timuçin Aykanat (2017) ise Millî Kütüphanede bulunan 06 Mil Yz A 1819 numaralı yazmaya dayanan çalışmasını "Pend-nâme-i Za'îfî" başlığıyla neşretmiştir.

Ahmet Kayasandık (2022) *Hakk'a Şükür Kitabı* ismiyle eseri konu edinen bir kitap yayımlamıştır. Bu çalışmada eserin Millî Kütüphanede bulunan 06 Mil Yz A 3743 numaralı yazması esas alınmış ve tenkitli metin kurulurken başka 9 nüshadan daha yararlanılmıştır. Ayrıca eserin dil özellikleri üzerinde de durulmuştur. Kayasandık da nüshaların birbiriyle kıyaslanması neticesinde eserin müellifinin kuvvetle muhtemel Niyâzî-i Mısırî olduğu görüşündedir (2022, s. 2).

Hasan Doğan'ın (2022) üzerine doktora tezi hazırladığı Atatürk Kitaplığı Bel Yz K0633 numaralı mecmua, *Şükürnâme'*yi de ihtiva ettiği için çalışmada bu eserin metni de neşredilmiştir. Doğan, çalıştığı mecmuada bu manzumenin mahlas taşımaması ve yayınlarda farklı kişilere atıfların bulunması (Tatcı ve Erdoğan'ın çalışmalarında Niyâzî-i Mısırî'ye, Aykanat'ın çalışmasında ise Za'îfî'ye) sebebiyle manzumenin gerçekte hangi şaire ait olduğuna dair kesin bir yargıda bulunmanın mevcut durumda zor olduğunu ifade etmektedir (2022, s. 34-35). *Şükürnâme'*nin metnine yer veren bir diğer tez çalışması da Dilanur Demir'e (2022) aittir. Tez konusunu oluşturan Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Manzum 541 numarada kayıtlı mecmua içerisinde *Şükürnâme* de yer almaktadır.

Şükürnâme üzerine bir de dil çalışması yapılmıştır. Perihan Ölker ve Gökhan Ölker (2023) tarafından hazırlanan çalışmada eserin 10 nüshası tanıtılmış ve en eskisi 1656, en yenisi 1810 yılına ait 4 nüsha üzerinden, bu nüshaların istinsah edildikleri dönemin ağız özelliklerinin yazı diline nasıl yansıdığına dair tespitlerde bulunulmuştur.

Yazma nüshalardaki kayıtlar

Şükürnâme hakkında şimdiye kadar yapılan çalışmaların çokluğu ve bu manzumenin farklı isimlere atfedilmesinin başta gelen sebebi, eserin yazma nüshalarının fazlalığıdır. Zira mevcut çalışmalardan hareketle ve taramalar neticesinde

eserin 39 nüshası tespit edilmiştir.⁸ Bu nüshalardaki kayıtlara bakıldığında hem eserin müellifine hem de türüne dair farklı bilgiler edinilebilir. Eserin kime ait olduğu konusuna yazmalar cihetinden bakıldığında eser öncesinde düşülen notlardan, başlıklarda ve eser sonunda bulunan kayıtlardan birtakım çıkarımlarda bulunmanın mümkün olduğu görülür. Bu tespitler maddeler hâlinde şöyle sıralanabilir:

a) Mustafa Tatcı'nın (2011) neşrini yaptığı Atatürk Kitaplığı OE 1385/2 nolu yazmanın başında bulunan ve söz konusu manzumenin Niyâzî-i Mısırî'ye ait olduğunu belirten kaydın⁹ hemen hemen aynısı Millî Kütüphane 06 Hk 1829 numaralı yazmada (41a) da bulunmaktadır. OE 1385/2 numaralı nüshada eserin son dörtlüğünde “*Bu Mısırî'nin sözi çokdur/Tutanlar Hakk'a mülhakdur...*” şeklinde “Mısırî” mahlası geçmektedir.

b) *Şükürnâme*'nin de yer aldığı Süleymaniye Kütüphanesi Mihrişah Sultan 384/1 ve Millî Kütüphane 06 Hk 1829 numaralı nüshalar Niyâzî-i Mısırî adına kayıtlı divan nüshalarıdır.

c) SK Arslan Kaynardağ 86/5, Bölge Yazma Eserler 8732/2, MK 06 Mil Yz A 3965/3, Nuruosmaniye 4956/7, SK Yazma Bağışlar 2425 numaralı nüshalarda eserin son dörtlüğünde “*Süleymânun münâcâtı(n)/Kabûl idici hâcâtı(n)...*” şeklinde “Süleymân”

⁸ Konuyla ilgili bundan sonra yapılacak çalışmalara katkı sağlaması düşüncesiyle tespit edilen nüshaların bulunduğu kütüphane, koleksiyon ve demirbaş numarası ile eserin hangi sayfalar arasında bulunduğu burada toplu olarak listelenmiştir: 1) Beyazıt Kütüphanesi, Beyazıt B1545/4, 130a-135b. 2) Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü, SÜİF 179/6, 125b-131b. 3) ---, Bölge Yazma Eserler 7890/4, 133b-136b. 4) ---, Bölge Yazma Eserler 2180/2, 45a-50b. 5) ---, Bölge Yazma Eserler 2895/2, 92a-100a. 6) ---, Bölge Yazma Eserler 3159/3, 32b-34a. 7) ---, Bölge Yazma Eserler 6694, 22b-30a. 8) ---, Bölge Yazma Eserler 8732/2, 28b-33b. 9) Bursa İnebey Kütüphanesi, Ulucami 3499/1, 1b-6b. 10) Çorum Hasan Paşa Kütüphanesi, Hasan Paşa Yazma 3163/1, 1b-7b. 11) Erzurum Kütüphanesi, Erzurum Yazmalar 324/2, 32b-34a. 12) Hacı Selim Ağa Kütüphanesi, Kemankeş 199/3, 12b-18b. 13) İBB Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Yazmalar 1385/2, 3b-6a. 14) ---, Belediye Yazmalar K0224/5, 87b-93b. 15) ---, Belediye Yazmalar K0633, 23a-30a. 16) ---, Belediye Yazmalar K0862, 56b-61b. 17) Koyunoğlu Şehir Müzesi ve Kütüphanesi, 11955, 1b-10a. 18) Manisa Kütüphanesi, Manisa İHK 2932/14, 166b-169b. 19) Millet Kütüphanesi, Ali Emîrî Manzum 541, 37b-42b. 20) Millî Kütüphane, Ankara Adnan Ötüken İHK 06 Hk 1829, 41a-41b. 21) ---, Ankara Adnan Ötüken İHK 06 Hk 4883/3, 61b-63b. 22) ---, Millî Kütüphane Yazmalar 06 Mil Yz A 1819, 1b-5a. 23) ---, Millî Kütüphane Yazmalar 06 Mil Yz A 2139/1, 1b-7a. 24) ---, Millî Kütüphane Yazmalar 06 Mil Yz A 3007/2, 25b-27b. 25) ---, Millî Kütüphane Yazmalar 06 Mil Yz A 3743, 1a-8a. 26) ---, Millî Kütüphane Yazmalar 06 Mil Yz A 3965/3, 70b-76a. 27) ---, Millî Kütüphane Yazmalar 06 Mil Yz A 4736/4, 1b-6b. 28) ---, Millî Kütüphane Yazmalar 06 Mil Yz A 6339/4, 134a-140b. 29) ---, Millî Kütüphane Yazmalar 06 Mil Yz A 7405/4, 89b-96a. 30) ---, Millî Kütüphane Yazmalar 06 Mil Yz A 8200, 1b-7b. 31) Nuruosmaniye Kütüphanesi, Nuruosmaniye 4956/7, 75b-83b. 32) Sadettin Eğri şahsi nüsha. 33) Süleymaniye Kütüphanesi, Arslan Kaynardağ 86/5, 80b-86a. 34) ---, İzmir 821/6, 85a-90a. 35) ---, Mihrişah Sultan 384/1, 98a-103a. 36) ---, Şehid Ali Paşa 1077/1, 38b-42a. 37) ---, Yazma Bağışlar 2425, 1b-10a. 38) ---, Yazma Bağışlar 7694, 1a-8a. 39) Şevket Rado Kitaplığı, Suna ve İnan Kırca Vakfı Yazmalar Koleksiyonu SR-000212/07, 87a-91a.

⁹ Söz konusu kayıt şöyledir: “*Kutbü'l-ârifin sultânü'l-âşîkîn merhûm ve mağfûrun leh hazret-i şeyhü'ş-şüyüh Mısırî Mehmed Efendi erbâb-ı sülûki irşâd için nasîhat yüzünden terbiyye buyurdıkları elfâz-ı dürer-bârlaridur ki tahrîr olındı Allâhu te'âlâ mucibiyle 'amel eylemekle cümlemüze muvaffak eyleye âmîn.*” (Niyâzî-i Mısırî, t.y., s. 3b)

ismine rastlanır. Hatta SK Yazma Bağışlar 2425 numaralı nüshanın sonundaki kayıta eserin Kanuni Sultan Süleyman'a ait olduğu belirtilir.¹⁰

d) MK 06 Mil Yz A 2139/1 numaralı nüshanın son dörtlüğünde aynı şekilde "Hamza" ismi geçmekte, zahriye kısmında ise eserin Sâdıkî'ye ait olduğunu belirten, sonradan yazılmış bir not bulunmaktadır.

e) SK İzmir 821/6 numaralı nüshadaki başlıkta "İsmâ'il" adı geçmekte, eserin sonundaki dörtlükte de "İsmâ'ilün münâcâtın/Kabûl idici hâcâtın..." şeklinde aynı isim yer almaktadır.

f) Millet Kütüphanesi AEMnz 541 numaralı nüshanın başlığında "Fâ'ik Efendi" ismi kayıtlıdır. Eserin son dörtlüğünde de "Benim fi'lim ana lâyük/Degil bilürsin ey Fâ'ik..." şeklinde bu isme tesadüf edilir.

g) MK 06 Mil Yz A 1819 numaralı nüsha Za'îfî adına kayıtlıdır. Bu mahlas, Şükürnâme manzumesinden sonra yazılan bir manzumede geçmektedir.

h) MK 06 Mil Yz A 3743 ve SK Yazma Bağışlar 7964 numaralı nüshalarda Şükürnâme'den sonra Niyâzî-i Mısırî'ye ait 4 dörtlük bulunmaktadır.¹¹

Bu kayıtlardan anlaşılacağı üzere eserin aidiyeti konusunda yazmalarda da karışıklık bulunmaktadır. Burada özellikle Mısırî ve Kanûnî'ye yapılan atıflar, müellife dair doğrudan bilgi aktarımında bulunduğu için dikkat çekicidir. İkinci maddede belirtildiği üzere bu manzumenin Niyâzî-i Mısırî'nin divan nüshalarında bulunması, ona ait olduğu düşüncesini güçlendiren önemli bir ipucudur. Bunun dışındaki kayıtların müstensihlerce ilave edilmiş olması mümkündür. Şöyle ki dinî içerikli ve öğretici bir eserin yazımını tamamlayan müstensih, manevi bir karşılık (mağfiret/dua) beklentisiyle kendi ismini eserin sonuna eklemiş olabilir. Bahsi geçen isimlerin eser bitiminde aynı kalıp ifadenin içinde yer alması bu düşünceyi destekler. Ancak "İsmâ'il" ve "Fâ'ik Efendi" gibi adların hem eser bitiminde hem de başlıkta geçmesi, müstensihnin eseri sahiplenme şeklinde bir dahlinin olabileceğini akla getirmektedir.

Yazmalardaki kayıtlar müellif hakkında olduğu kadar türe dair bilgiler de sunmaktadır. Nüshalara bakıldığında çoğunlukla "Kitâb-ı Şükürnâme/Şükürnâme" gibi başlıkların tercih edildiği görülür. Ayrıca "Kitâb-ı Hakk'a Şükür/Hakâyık-ı Şükürnâme/Nazm-ı Şükürnâme/Risâle-i Şükürnâme/Risâle-i Şükriyye/Kitâb-ı Hamd-ı Şükriyye/Dâstân-ı Şükür-nâme/Destân/Pendnâme" gibi başlıklara tesadüf edilir. Bunlar arasında şükürnâme kavramıyla aynı manayı ifade etmesi bakımından "Şükriyye", söz konusu türü halk edebiyatına yaklaştırması bakımından "Dâstân/Destân" ve tür tespiti bakımından "Pendnâme" başlıklarının kullanılması dikkat çekicidir.

Şekil ve muhteva özellikleri

Şükürnâme'nin şekil özelliklerine bakıldığında ilk olarak nazım birimi hususu dikkat çeker. Zira bu manzume, aşağıda verilen örnekten de anlaşılacağı üzere, 4

¹⁰ Söz konusu kayıt şöyledir: "Bu zikrolunan Şükür-nâme'i kim te'lif itdi deyü su'âl olunursa merhûm ve mağfûr Sultân Süleymân rahmetu'llâhi 'aleyh hazretlerinün te'lif itdügi Şükür-nâme budur." (Kânûnî Sultan Süleyman, t.y., s. 10a)

¹¹ İlk dörtlük "Gel ey gaflet diyârında/Esir olup kalan insân..." mısralarıyla başlamakta olup bu şiir küçük nüsha farklarıyla Mısırî'nin divanında bulunmaktadır (Erdoğan, 2019, s. 278-279).

mefâ'îlün kalıbıyla yazılmış musammat bir kaside olarak düşünülebileceği gibi 2 mefâ'îlün kalıbıyla yazılmış bir koşma olarak da düşünülebilir. Manzumenin başı ve sonu¹² şöyledir:

Başı:

Hak'a şükr idelüm her bâr
Kim oldur hâlık-ı insân
Hem oldur fâ'il-i muhtâr
Anın emrindedir ekvân

Sonu:

Benim fi'lim sana lâyık
Degildür bilürem bayık
Velî oldur sana lâyık
İdesin 'afv-ıla gufrân

Şükürnâme neşirlerinde çoğunlukla dörtlük nazım birimi tercih edilmiştir. Tatçı neşrinde 31, Kayasandık neşrinde 79, Ölker'lerin neşrinde ise 76 dörtlük bulunmaktadır. Nazım birimi/şekli olarak böyle bir ikiliğin bulunması klasik edebiyatın tekke ve âşık edebiyatlarıyla olan geçişkenliğini ve yakınlığını akla getirmektedir.

Eserin geneline konu açısından bakıldığında ilk olarak Cenâb-ı Hakk'a şükretmenin gereği üzerinde durulduğu ve ardından nasihat üslubunun eserin sonuna kadar devam ettiği görülür. Son kısımdaki bazı dörtlükler ise münacat ve dua içeriklidir.

Şükürnâme üzerine yapılan çalışmalarda eserin türüyle de ilgili bazı tespitlerde bulunulmuştur. Âmil Çelebioğlu halk edebiyatındaki destan şeklinde yazıldığını belirtmiştir (1999, s. 24). Önder Göçgün eserin muhtevasına dair "*İbrahim Hakkı, - görüldüğü üzere- bu eserinde; hem Allah'a verdiği her türlü nimetlerinden dolayı şükretmekte ve hem de insanlara birçok nasihatlerde bulunarak, nasıl olmaları ve hareket etmeleri gerektiği hususunda yol göstermektedir.*" şeklinde bir değerlendirmede bulunmuştur (1986, s. 142). Mustafa Tatçı (2011) bu manzumeyi neşrederken "ilâhî" başlığını kullanmıştır. Serhan Alhan İspirli, âşık şiiri kapsamındaki türlerden biri olan "nasihat destanı" olduğu düşüncesindedir (2016, s. 45). Timuçin Aykanat nazım türünün pendnâme, nazım şeklinin koşma olduğunu belirtmiştir (2017, s. 101). Ahmet Kayasandık da manzumeyi pendnâme olarak ele almıştır (2022, s. 1-2). Perihan Ölker ve Gökhan Ölker ise *Şükürnâme*'nin koşma tipi nazım biçimiyle kafiyelendiğini, tür açısından tekke edebiyatı çerçevesinde ilahi ve hikmet özellikleri taşıyan bir manzume olarak gördüklerini; ancak eserin manzum ilmihal olarak değerlendirilebilecek bir muhtevaya da sahip olduğunu belirtmektedirler (2023, s. 1441).

Bu değerlendirmelere göre eserin pendnâme türünde olduğu düşüncesi ağır basmaktadır. Ancak yazma nüshalardaki kayıtlarda müstensihlerin özellikle "*şükürnâme*" adını tercih etmeleri dikkate değerdir. Manzume içerisinde herhangi bir adlandırmaya tesadüf edilmese de ilk mısra "*Hak'a şükr idelim her bâr*" şeklinde başladığı için bu ad verilmiş olabilir.¹³ Bundan daha önemlisi müstensihlerin isim

¹² Neşirlerde ve yazmalarda manzume çoğunlukla yukarıdaki dörtlükle sona erer. Bundan sonra yazılan dörtlükler başkalarınca ilave edilmiş olmalıdır.

¹³ Edebî gelenekte eserlerin bu şekilde adlandırılmasının örnekleri mevcuttur. Söz gelimi Birgivî Mehmed Efendi'nin (öl. 1573) *Vasiyetnâme*'si, her ne kadar eser içeriğinde böyle bir adlandırma yer

verirken muhtevayı dikkate almış olmalarıdır. Eserin büyük bir kısmında nasihat üslubu kullanılmış olsa da hâkim düşünce “şükür”dür. Bu nedenle müellifin nasihat tarzını tercih etmesi “şükür” kavramının bir gereği olarak eserde kendini göstermiştir.¹⁴ Netice olarak *Şükürnâme* içerisinde nasihatlerin bulunması, onun pendnâme türünde olduğunu söylemek için yeterli değildir. Dolayısıyla eseri, kendi adıyla anılan türün bir örneği olarak kabul etmek gerekir.¹⁵

II. Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın *Şükürnâme'si*

Bu manzume, Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın yayımlanmış olan *Dîvân'*ında musammatlar kategorisinde “Münâcât ve Şükr-nâme” başlığıyla yer almaktadır (Külekçi & Karabey, 1997, s. 104-106). Böyle bir başlığın tercih edilmesi bu iki tür arasındaki yakınlığın bir göstergesi olarak düşünülebilir.¹⁶ Yirmi bendden/dörtlükten oluşan manzume, aruzun *mefâ'ülün mefâ'ülün fâ'ülün* kalıbıyla yazılmıştır. Manzumede baştan sona kadar Cenab-ı Hakk'ın verdiği nimetler ve bu nimetlere şükretmenin gereğinden bahsedilmektedir. Yirmi dörtlüğün hepsinin ilk dizesi “İlâhî” nidasıyla başlamakta ve “Sana bin hamd ü şükr olsun İlâhî” dizesi her dörtlüğün sonunda yinelenmektedir. Bu özellikleriyle İbrahim Hakkı'nın manzumesi, şükürnâme türünün tipik bir örneği olarak kabul edilebilir. Söz konusu manzumenin başı ve sonu şöyledir:

Başı:

İlâhî nûr edip mihrinle mâhu

Bize gösterdin eşyâyı kemâhî

Ni'am bahrinde gark idik çü mâhî

Sana bin hamd ü şükr olsun İlâhî

Sonu:

İlâhî dil seni cân içre bulsun

Şühûd-ı vahdetin hamrıyla tolsun

Sana her demde Hakkî şâkir olsun

Sana bin hamd ü şükr olsun İlâhî

III. Süleyman Celâleddin'in *Şükriyye'si*

Eserin tanıtımı ve metin neşri M. Yunus Yazıcı (2023) tarafından yapılmıştır. Yazma nüshası İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi TY 5665 numarada

almasa da, ilk sayfasında geçen “vasıyyet” kelimesinden dolayı bu isimle anılmıştır (Arslan, 2012, s. 556).

¹⁴ Eserin başlarında “*Hevâda gezmeğil her dem/Kulağın tut bize bir dem/Sana bir bir beyân idem/Ne dir gör âyet-i Kur'ân*” (Ölker & Ölker, 2023, s. 1446) dörtlüğüyle nasihat içerikli söyleyişlere geçişin sağlanması da bu düşünceyi destekler niteliktedir.

¹⁵ Çalışmanın giriş kısmında tür meselesinin tartışmalı olduğuna ve türlerin tasnifinde ayırt edici kriter olarak “konu”nun ön plana çıktığına değinilmişti. Bu noktada Şeyma Benli'nin (2021, s. 38-42) *Klasik Türk Edebiyatında Münazara* adlı çalışmasında münazaranın bir tür mü yoksa tarz mı olduğunu belirlemeye yönelik yaklaşımı, Mısır'ın *Şükürnâme'si* nin tür tespitinde örnek teşkil edebilir. Rıdvan Canım'ın eski edebî metinlerin “ontolojik” olarak sorgulanmaktan çok “tematik” olarak ele alınması gerektiği (2012, s. 14) düşüncesini benimseyen Benli, tür tanımlamalarında konudan ziyade temanın esas alınmasının daha isabetli olacağı görüşündedir (2021, s. 42). Bu yaklaşımdan hareketle bir bütün olarak *Şükürnâme'*ye odaklanıldığında bu temanın “şükür” olduğu açıkça görülmektedir.

¹⁶ Yazmalarda sadece “*Şükürnâme*” başlığının kullanıldığına da tesadüf edilir. Örneğin MK 06 Mil Yz A 6315 (İbrâhîm Hakkî Erzurûmî, t.y., s. 116a) ve İBB Atatürk Kitaplığı OE Yz 563/7'de (İbrahim Hakkî Erzurumi, t.y.-a, s. 115a) “*Şükürnâme-i İbrâhîm Hakkî*”, OE Yz 420/5'te (İbrahim Hakkî Erzurumi, t.y.-b, s. 17b) ise “*Hâzilihi Şükürnâme-i Hakkî (...)*” başlığı yer almaktadır. Her üç yazmada da manzumenin bitiminde “*Her kim bu Şükürnâmeyi her gün okumağa muvaffak olur ol kimsenin devleti izdiyâd olup dâ'im kalur.*” şeklindeki kayıta da bu adlandırmaya rastlanılır.

kayıtlıdır. Bu yazma içerisinde başka eser bulunmamaktadır. Kaside nazım şekliyle ve aruzun 4 *mefâ'ilün* kalıbıyla kaleme alınan eser, elli bir beyitten oluşmaktadır (2023, s. 146). Yazıcı, muhtevastan hareketle eserin Şükürnâme/Şükriyye başlıklı diğçer manzumelerden farklı olduğunu ve teşekkürnâmelere benzediğini; dolayısıyla teşekkür mektubu olarak kabul edilebileceğini belirtmiştir (2023, s. 149).

Söz konusu eser, bu küçük hacimli hâliyle bir manzume hüviyetindedir. Her ne kadar *Şükriyye* adını taşıyor olsa da çalışmanın konusunu oluşturan şükürnâmelerden farklı bir muhtevadadır ve İbrahim Halil Tuğluk'un (2015) tespitini yaptığı teşekkürnâme türü kasidelerin tipik bir örneğidir.

IV. Sıdkî Baba'nın Şükürnâmeleri

Alevî-Bektaşî kültürünün temsilcilerinden biri olan Sıdkî Baba'nın (öl. 1928) şiirlerindeki türleri inceleyen çalışmasında Doğan Kaya (2017), âşık tarzı şiirler yazan şairin divanındaki -biri aruz beşi hece ölçüsüyle- altı şiirin şükürnâme türünde olduğunu belirtmiştir. Söz konusu şiirlere bakıldığında üçünün Cenâb-ı Hakk'a şükür sadedinde yazılmış tipik birer şükürnâme olduğu hemen göze çarpmaktadır. Bu şiirlerin ilki yedi dörtlükten oluşur ve dörtlüklerin son mısrası aynen tekrar edilir:

Başı:

Lâ-mekân elinden kân'a getirdin
Yâ Rabbenâ şükür elhamdülillâh
Hayât verdin bu cihâna getirdin
Yâ Rabbenâ şükür elhamdülillâh

Sonu:

Cemâleddin Hünkâr dil-i şâdıma
İrşâd ile Sıdkî dedi adıma
Hâsılı yetirdin her murâdıma
Yâ Rabbenâ şükür elhamdülillâh
(Altınok, 2013, s. 74-75)

İkinci şiir de beş dörtlükten oluşur. Önceki şiirde olduğu gibi bu şiirde de "şükür" sözü dörtlüklerin son mısralarında yinelenir:

Başı:

Bir zamân efsâne yeldik cihânda
Şimdi bir sultâna eriştik şükür
Fehmettik eşyâyı seb'a'l-mesânda
Nokta-i bürhâna eriştik şükür

Sonu:

Sıdkî der dembedem zikrullâhımız
Câna hayât verir Feyzullâhımız
Ser-tâc-ı Muhammed eyvallâhımız
Sırr-ı lâ-mekâna eriştik şükür
(Altınok, 2013, s. 327-328)

Üçüncü şiir aruz ölçüsüyle yazılmış olup 13 beyittir. Bu şiirde ise "elhamdülillâh" sözü redif olarak kullanılır:

Başı:

Vâsıl-ı dîdâr-ı Mevlâ oldum
elhamdülillâh
Nâ'il-i esrâr-ı ulyâ oldum
elhamdülillâh

Sonu:

Seyredüp her bir makâmı on sekiz bin
âlemi
Kâ'id-i arş-i mu'allâ oldum
elhamdülillâh (Altınok, 2013, s. 557-558)

Diğer şiirlerin konuları daha özel bir çerçevededir. Bunlar, yukarıdaki şiirler gibi genel anlamda şükür duygusunu işlemekten daha çok maddi veya manevi sevindirici çeşitli durumlar üzerine yazılmıştır.¹⁷

V. Mahmûd bin Fahreddîn'in Şükürnâme'si

Eser ilk olarak Memduh Ağzitemiz (2018) tarafından bir makaleyle tanıtılmıştır. Bu çalışmada eserin biri yurt dışında olmak üzere toplamda 10 nüshasının bulunduğu, Sivas nüshasının Şükürnâme'nin dinî meselelerden bahseden birinci bölümü olduğu; öteki nüshaların birbirinden bağımsız konular içerdiği belirtilmiştir (2018, s. 114-115). Ağzitemiz, daha sonra eser üzerine bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır. Bu tez çalışmasında, dil incelemesiyle birlikte eserin Sivas Ziya Bey Kütüphanesi Yz 103 numaralı nüsha esas alınarak metnine de yer verilmiştir. Çalışmada eserin müellifiyle ilgili olarak yalnızca isminin bilindiği, kaynaklarda bu isme dair herhangi bir bilgiye ulaşılmadığı; eserin Arapçadan Türkçeye tercüme bir ilmihal kitabı niteliği taşıdığı ve adının da Şükürnâme olduğu ifade edilmiştir (2019, s. 12).

Mensur olarak kaleme alınan eserin toplamda 12 nüshası bulunmaktadır.¹⁸ Bu nüshalar incelendiğinde eserin yedi fasıl üzere tertip edildiği ve birtakım farklılıklara rağmen nüshaların aynı konuları ihtiva ettiği görülmüştür. Müellif, eserin başında kendi adını vermekte, eseri yazma gerekçesinden ve esere hangi ismi koyduğundan söz etmektedir:

(...) bu fakîr-i hakîr **Mahmûd bin eş-Şeyh Fahreddîn** (...) vâhid-i ehad Allâhu's-Samed pâdişâhum kemâl-i kereminden ben bî-çâre mücrim kulına oğlancıklar virdi hâfız-ı kelâm kıldı anlarun-çün bir muhtasâr kitâb te'lîf idivirdüm ki evvel gönüllerine Allâh ve resûlullâh muhabbet[i] girsün için ve itikâdları evvel emirden muhkem olsun için anda bir nice mesâ'il yazdumdı *el-hâletü hâzihi* ol Kerîm pâdişâha şükürler olsun ki birkaç kızcuğazlarum dahı kitâba lâyık eyledi Kur'ân bildürdi lâ-cerem 'azm itdüm ki ol kitâb[1] Türkîye dönderem 'Arab[î]den kâsır olanda ol sâ'ili genez kıluram tâ ki her nesneden öndin itikâd ve ferâyiz bileler anun mücibince 'amel kılalar mü'min kardaşlar oğlancıkları dahı dîn bâbında bu vâcibleri bileler mü'ellifine du'â ideler *vallâhu karîbün mücîb* kitâbun adın **Şükür-nâme** kodum (...) (Mahmûd b. Şeyh Fahreddin, t.y., s. 2b-3a)

¹⁷ Bu şiirlerin numaraları şöyledir: 59 (s. 75-76), 60 (s. 76-78), 61 (s. 79). Benzer muhtevaya sahip olan 345 numaralı şiir de (Altınok, 2013, s. 328-329) bu gruba dâhil edilebilir.

¹⁸ Bu nüshalar şöyle sıralanabilir: **1)** Biblioteka Uniwersytetu Wrocławskiego, Nr. M.1523, 41a-70b (Yakar, 2009, s. 266). **2)** İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesi Yazma Koleksiyonu TAEKY47/2, 37b-84a. **3)** Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Burdur İl Halk Kütüphanesi 15 Hk 80/1 (a), 3b-23a. **4)** ---, Burdur İl Halk Kütüphanesi 15 Hk 1032, 66a-77a. **5)** ---, Bölge Yazma Eserler 7771/3, 77b-96a. **6)** ---, Bölge Yazma Eserler 8310, 1b-36b. **7)** Millî Kütüphane, Bolu İl Halk Kütüphanesi 06 Mil Yz A 11163 [Eski no: 14 Hk 106], 1b-39b. **8)** ---, Millî Kütüphane Yazmalar 06 Mil Yz FB 147/2, 173b-199b. **9)** ---, Millî Kütüphane Yazmalar 06 Mil Yz FB 363/4, 98b-134b. **10)** Sivas Ziya Bey Kütüphanesi, Sivas Yazma 103/2, 1b-20a. **11)** Süleymaniye Kütüphanesi, Tercüman 00127/003, 5b-27b. **12)** ---, Yazma Başışlar 03737/002, 51b-74a. Bunlar içerisinde istinsah tarihi bilinen en eski nüsha, 1077/1666 tarihli SK Tercüman 127/3 numaralı nüshadır.

Bu açıklamalara göre Mahmûd b. Şeyh Fahreddîn, Cenab-ı Hakk'ın kendisine erkek evlatlar vermesi ve bu evlatların da büyüyünce hafızlıklarını ikmâl etmelerinden dolayı onların gönüllerine Allah ve peygamber sevgisini yerleştirmek, itikatlarını sağlamlaştırmak gayesiyle pek çok konuyu ihtiva eden bir kitap yazar. Daha sonra kız evlatlara sahip olması ve onların da Kur'ân'ı öğrenmelerinden ötürü yazdığı bu kitabı Türkçeye tercüme etmeye karar verir. Yani müellifin sözlerinden daha önce Arapça yazdığı kitabı sonradan kendisinin Türkçeye çevirdiği anlaşılıyor. Nitekim devamında Arapça bilmeyenlere kolaylık olsun diye bunu yaptığını, başka kimselerin çocuklarının da birtakım dinî konularda istifade etmelerini amaçladığını belirtmektedir.

Mahmûd b. Fahreddîn'in *Şükürnâme'si*, ele alınan konular ve anlatım tarzı dikkate alındığında ilmihâl türünde bir eser olarak kendini göstermektedir. Eser adındaki "şükürnâme" sözü, müellifin eseri yazma sebebiyle ilgili bir husustur.¹⁹ Dolayısıyla çalışmaya konu olan şükürnâmelerle ilişkilendirmek pek mümkün değildir.

VI. Zileli Muharrem Efendi'nin *Risâle-i Şükriyye'si*

Osmanlı dönemi fıkıh âlimlerinden Zileli Muharrem Efendi'ye (öl. 1601'den sonra)²⁰ ait bu eserin yazma nüshalarından biri Tokat Zile İlçe Halk Kütüphanesi 60 Zile 153/1 numarada kayıtlıdır. Nüshanın 1a-21a sayfaları arasında bulunan eserin devamında aynı müellifin kaleminden çıkan dört eser daha bulunmaktadır. Nüshanın baş taraftan bir sayfası eksiktir. Müellif, mevcut numaralandırmaya göre 1a sayfasında eserinin adını ve ele aldığı konuları şöyle açıklar:

(...) hem bu kitâbı okuyanlar ilâ yevmi'l-kıyâme bu hakîri bir Fâtihayla yâd kabrinde rûh-ı revânın âbâd itmek recâsına *müste'inen billâh mütevekkil 'ale'llâh şürû'* olundu bu kitâba **Risâle-i Şükriyye** diyü ad virdüm iki bâbda bile şükürün vücûbın beyân itdügü için bu kitâbı iki bâb kılup evvelki bâbı dahı üç fasıl eyledük evvelki faslı sûre-i Fâtihanun tefsîri ve esâsı beyânındadır ikinci faslı ihtilâf-ı kurrâ beyânındadır üçüncü fasıl bu sûre-i şerîfenün fezâyili ve menâfi'i beyânındadır ikinci bâb vitr namâzınun üç rek'at olmasınun ve okumağa kunût ta'yîn olunmasınun ve kunûtun ma'nâsınun ve fezâyilinün beyânındadır (Ebu'l-Leys Muharrem, 1021, s. 1a).

Eserin bitiş bölümünde yer alan manzumede ise müellif kendi ismini, memleketini ve eserinin yazılış tarihini bildirmektedir. Bu mısraların akabinde (21a sayfasında) ferağ kaydı yer almaktadır:

Hamdü li'llâh bu kitâb oldı temâm
Ol resûl-i ekreme yüz bin selâm
Hem mü'ellifidür **Ebu'l-Leysi'z-Zîlî**
Rahmetu'llâhi 'aleyh yevme'l-kıyâm

Bin üçüncü yılda idi te'lîfi
Hem cemâziye'l-evvel idi ihtitâm
Du'âyı için eylemiştir bunu
Fâtiha'î dirîğ itmen ey kirâm

¹⁹ Haluk Gökalp, bazı tahmidlerde "hamd" konusunun şiirin yazılışındaki niyetten öteye gitmediğini belirtmektedir (2015, s. 197). Mahmûd b. Şeyh Fahreddîn'in eserinde de benzer bir durum söz konusu olup "şükür" kavramı yalnızca eserin başlığı ve yazılış sebebiyle sınırlı kalmıştır.

²⁰ Müellifin biyografisi için DİA'daki "Zileli Muharrem Efendi" maddesine (Telkenaroğlu, 2019) bakılabilir.

Kad vaka'a'l-ferâğu 'an tesvîdi hâze'l-evrâk 'alâ yedi'l-hakîr el-Hâc Dâvûd 'an sâkini Zile hamahallâhu ani'l-mekri ve'l-hîleti sene **ihdâ ve 'ısrîn ve elf** (Ebu'l-Leys Muharrem, 1021, s. 21a).

Bu bilgilere göre *Risâle-i Şükriyye*, Zileli Ebulleys Muharrem Efendi tarafından H 1003 yılı Cemaziye'l-evvel ayının sonlarında, yani 1595 yılı Şubat'ında yazılmıştır. Söz konusu nüsha, Zile sakinlerinden el-Hâc [Hacı] Dâvûd tarafından H 1021/1612 yılında istinsah edilmiştir. Mensur olarak kaleme alınan eserde ele alınan konular dinî muhtevalı olup didaktik bir anlatım tarzı hâkimdir. Dolayısıyla tür olarak daha çok ilmihâl tarzı bir eser görünümündedir. Eserin metni bir incelemeyle birlikte Muhammet Kuzubaş (2021) tarafından yayımlanmıştır.

VII. Müellifi Bilinmeyen Şükürnâme

Eser, Millî Kütüphanede 06 Mil Yz A 11181 numarada²¹ kayıtlı bulunan bir yazmanın 39a-51a sayfaları arasında *Şükürnâme Budur* başlığıyla yer almaktadır. Müellife dair herhangi bir kayıt yoktur. Dörtlükler hâlinde ve *mefâ'ilün mefâ'ilün* kalıbıyla yazılmıştır. Aruz kusurlarına çokça tesadüf edilir. Eserin başlangıcında Cenab-ı Hak'a şükretmenin gereğinden bahsedilir ve on birinci dörtlükten itibaren okuyucuya çeşitli nasihatlerde bulunulur.

Müellifi bilinmeyen *Şükürnâme*'de nazım birimi, vezin ve konunun işleniş bakımından Niyâzî-i Mısrî'ye atfedilen *Şükürnâme* örnek alınmış gibidir. Ayrıca yazmanın 51a sayfasında, eserin bittiğini belirten bir işaret yer almaksızın, "Gel ey gurbet diyârında/Garîb olup kalan insân (...)" mısralarıyla başlayan ve *Niyâzî-i Mısrî Divânı*'nda da bulunan (Erdoğan, 2019, s. 278-279) başka bir manzumeye geçilmesi benzerlik noktasında dikkat çeken bir diğer husustur. Zira iki manzume sanki tek bir esermiş gibi art arda yazılmıştır.

Millî Kütüphanedeki 06 Mil Yz A 11181 numaralı 138 yapraklık yazmanın içerisinde birden fazla eser yer almakta olup bunların ilkinin sonunda (17a sayfasında) 1135/1723 tarihine tesadüf edilir. *Şükürnâme*'nin bittiği kısımdan sonra (53a'da) ise "Temmet 1196" kaydı bulunmaktadır. Buna göre eserin nüshaya 1196/1782 yılında yazıldığı anlaşılmaktadır. *Şükürnâme*'nin ilk ve son dörtlükleri²² şöyledir (*Şükür-nâme*, t.y., s. 39a, 51a):

Başı:

Haka hamd it olup şükrân

Uyanup di seher Allâh

Nasîb itdi sana îmân

Eyitdi tâ seher Allâh

Sonu:

Hâlisi bizi yoldan

Mâsivâyı koma dilden

O aşkın yönesinden

İdüp halîmullâh

²¹ Yazmanın eski arşiv numarası 14 Hk 128 olup Bolu İl Halk Kütüphanesi koleksiyonuna aittir.

²² Son dörtlük anlam yönünden sorunlu görünmektedir, dolayısıyla metinde yazım hatalarının bulunması muhtemeldir.

Sonuç

Klasik Türk edebiyatında ayrı bir tür oluşturabileceği düşünülen eserlerin müstakil bir biçimde araştırılması bu edebiyatın tür zenginliğinin ortaya konulması açısından önemlidir. Şükürnâme veya şükriyye adını taşıyan eserler de yeni bir türün örnekleri olarak incelenebilecek niteliğe sahiptir.

Klasik edebiyat türlerinin belirlenmesi ve birbirinden ayırt edilmesi noktasında karşılaşılan güçlükler şükürnâmeler konusunda da ortaya çıkmaktadır. Şükürnâmenin diğer bazı türlerle benzer oluşundan başka, farklı türdeki bir kısım eserler için de kullanılmasından kaynaklı geçişkenliğin bulunması söz konusudur. Şükürnâme kavramının kullanımı hususunda ilk olarak, teşekkür mektuplarının bu adla anılması dikkat çeker. Ancak devlet büyüklerine teşekkür mahiyetinde yazılan bu mektupları, aynı maksatla yazılan ve teşekkürnâme olarak tespiti yapılan türün kapsamında ele almak, hem muhteva hem de eserin muhatabı göz önüne alındığında daha doğrudur.

Şükürnâme, Cenab-ı Hakk'ı konu edinmesi yönüyle teşekkürnâmelerden ayırt edildiğinde özellikle münacat ve tahmid ile çok benzer bir görünüm arz eder. Ayrıca incelenen eserlere bakıldığında zaman zaman nasihatnâme türüyle içe geçmiş bir yapıda olduğu görülür. Türler arasındaki bu yakınlık ve benzerlik, çoğunlukla dinî muhtevalı eserlerde rastlanılan geçişkenlikle izah edilebilir. Zira müellif eserini yazarken belli bir sıra dâhilinde bu türlerin söyleyiş özelliklerinden bir arada istifade edebilir.

Şükürnâmenin muhteva benzerliği noktasında en yakın olduğu tür tahmiddir. Bu sebeple şükürnâme ve tahmid hemen hemen aynı özelliklere sahipmiş gibi görünebilir. Buna rağmen birinin diğerini tamamen karşıladığını söylemek mümkün değildir. Zira en başta şükürnâmelerde “şükür” kavramına, tahmidlerde ise “hamd” kavramına odaklanılması noktasında farklılık görülür. Bu ayrım, her iki türün örneklerinde söz konusu kelimelerin kullanılma sıklığından dahi anlaşılabilir. Ayrıca tahmidlerin -her ne kadar müstakil örnekleri olsa da- çoğunlukla tevhid, münacat, na't gibi dinî içerikli türlerle birlikte bulunduğu ve genellikle küçük hacimli olduğu; buna karşılık şükürnâmelerin müstakil manzumeler şeklinde yazıldığı ve daha hacimli olduğu görülür.

Şükürnâmenin yakın olduğu bir diğer tür de nasihatnâmedir. Muhteva özellikleri bakımından iki tür arasında belirgin bir fark olsa da incelenen eserler dikkate alındığında şükürnâme adını taşıyan eserlerde nasihat üslubundan çokça yararlanılması söz konusudur. Ancak bu anlatım tarzının dinî içerikli pek çok türde yer aldığını da göz ardı etmemek gerekir.

Klasik edebiyatta türlerin adlandırılmasındaki temayülden hareketle şükürnâme ve şükriyye isimli eserlerin müstakil bir edebî türün örnekleri olabileceği düşüncesiyle incelenmek üzere yedi eser tespit edilebilmiştir. Her ne kadar “eser” olarak nitelenmişse de bunlar bağımsız birer eser hacminde değildir. Kimisi ancak bir manzume denebilecek büyüklüktedir.

Şükürnâme adını taşıyan eserler arasında en çok yazma nüshası bulunanı ve üzerinde en çok akademik çalışma yapılanı Niyâzî-i Mısrî'ye atfedilen manzumedir.

Şimdiye kadar başka müelliflere de atfedilerek neşredilen eserin Mısır'ya aidiyeti kuvvetle muhtemeldir. Bu manzumenin tespit edilebilen 39 nüshasının bulunması, çok sevilip okunduğunun bir işaretidir. Dolayısıyla şükürnâme denilince ilk olarak akla bu eserin geldiği söylenilebilir. Belirlenen eserler arasında yer alan ve müellifi bilinmeyen şükürnâme, şekil itibarıyla ve konunun işlenişi bakımından Mısır'ya atfedilen şükürnâme'yi örnek almış gibidir. Ancak vezin bakımından bazı kusurları barındırmaktadır.

Şükürnâme veya şükriyye adını taşıyan birkaç eserin bu çalışmanın konusunu teşkil eden şükürnâme türünden farklı bir şekil ve içeriğe sahip olduğu görülmektedir. Örneğin Süleymân Celâleddin'e ait *Şükriyye* manzumesi, teşekkürnâme türüne dâhil edilebilecek niteliktedir. Mahmûd b. Şeyh Fahreddîn ile Zileli Muharrem Efendi'nin mensur olarak yazdıkları *Şükürnâme*'ler ise ilmihal özelliği göstermektedir. İlkinde müellifin amelî şükürün bir gereği olarak kitap yazmak istemesi, ikincisinde ise genel olarak şükürün gereklerinin anlatılması bu adlandırmada etken husus olarak düşünülebilir.

Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın *Dîvân*'ında yer alan *Şükürnâme* manzumesi bu türün en karakteristik örneği olarak kabul edilebilir. Her ne kadar âşık/tekke tarzında da olsa Sıdkî Baba'nın manzumeleri de bu türün tipik örnekleri arasındadır. Bu durum klasik edebiyat ile âşık tarzı edebiyatın, özellikle tekke edebiyatının ortak noktalarının olduğu hususunu öne çıkarır. Mısır'ya atfedilen manzumenin bazı yazmalarda "destân" olarak başlıklandırılması da bunu destekleyen bir husus olarak düşünülebilir.

Netice olarak Cenâb-ı Hakk'ın verdiği nimetlere şükretmek gerektiğini yer yer tahmid, münacat ve nasihat içerikli söyleyişlerle de destekleyerek anlatan metinleri ifade eden bir tür olarak şükürnâme, bağlantılı olduğu türlerden kesin sınırlarla ayrılmasa da yazmalardaki kayıtlara dayanılarak ortaya konan tespitlerden hareketle bu eserleri telif edenler, müstensihler ve okuyucular nezdinde ayrı bir tür gibi kabul edildiğini söylemek rahatlıkla mümkündür.

Extended Abstract

With the publication of new texts in Classical Turkish literature, the identification of literary genres has been increasingly expanded. Works titled şükürnâme (book of thanksgiving) and şükriyye (Thanksgiving) can be examined as examples of a distinct literary genre. In this study, previous research on şükürnâme has been reviewed, and the characteristics of the genre have been explored through an examination of both the form and content of these works.

Şükürnâme has been associated with genres such as "letter, münacat (supplication), tahmid (praise), and nasihatnâme (book of advice)" in previous studies. Letters written as a form of thanksgiving for a good deed or help have also been called şükürnâme. However, these letters should be considered within the same scope as teşekkürnâme (book of thanks), which are also written in the form of qasîde (odes) for the purpose of expressing gratitude. This is because the word "şükür" (thanksgiving) generally refers to gratitude towards Allah, while "teşekkür" (thanks) expresses gratitude towards human beings.

In Classical literature, genres are not always strictly separated by clear boundaries. This is especially true for religious-themed genres, where overlapping and intertwining is common. Therefore, elements of the münacat (supplication) , tahmid (praise), and nasihatnâme (book of advice) genres can be observed in works of şükürnâme. Among these, tahmid is the genre most closely related to şükürnâme. However, tahmid is usually found in conjunction with other religious genres and tends to be shorter in length. In contrast, şükürnâme works are written independently and are typically more substantial in volume. Additionally, şükürnâme works frequently employ a style of advice (nasihat), but this does not necessarily mean they should be classified as nasihatnâme.

As a result of a survey conducted for the purpose of genre examination, seven works titled şükürnâme and şükriyye have been identified. However, these are not lengthy works, and some are only as long as a single poem. Among them, the most widely available manuscript and the most academically studied is the *Şükürnâme* attributed to Niyâzî-i Mîsrî. In this study, the manuscript copies of this work have been analysed, and the genre characteristics have been identified with reference to the notes found in the manuscripts. Another work is a *Şükürnâme* poem by Erzurumlu İbrahim Hakkı, consisting of twenty-four couplets. Although written in the style of folk/tarikat literature, the poems of Sıdkî Baba, an Alevi-Bektashi poet, are also considered typical examples of the *Şükürnâme* genre. Additionally, although the author is unknown, a *Şükürnâme* manuscript found in the National Library, also exhibits the characteristics of this genre. Some works titled şükürnâme or şükriyye, however, cannot be included in the şükürnâme genre in terms of content. For example, Süleymân Celâleddîn's *Şükriyye* is more of a teşekkürnâme, and the *Şükürnâme* works written in prose by Mahmûd bin Fahreddîn and Zileli Muharrem Efendi show characteristics of ilmihal (manual of religious knowledge).

While şükürnâme works may not appear as a widely recognized, well-defined genre like münacat or nasihatnâme, it should not be overlooked that there is a tendency towards the formation of a distinct genre related to the expression of the concept of "thanksgiving" in particular forms. Although these works may not be clearly separated from the genres they are related to, it can easily be stated that those who composed, copied, and read these works regarded şükürnâme as a separate genre. In conclusion, şükürnâme can be defined as a genre that refers to works discussing the blessings given by the Almighty and the necessity of giving thanks, often supported by expressions of praise, supplication, and advice.

Kaynakça

- Aça, M., Gökalp, H., & Kocakaplan, İ. (2012). *Başlangıçtan günümüze Türk edebiyatında tür ve şekil bilgisi*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Ağca, H. (2006). Türk dünyası edebiyat kavramları ve terimleri sözlüğü. *İçinde Tür* (C. 6, s. 150-153). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Ağzitemiz, M. (2018). Mahmud Bin Şeyh Fahreddin'in Şükür-Nâme adlı eseri. *International Journal of Language Academy*, 6(5), 113-121. <http://dx.doi.org/10.18033/ijla.4003>
- Ağzitemiz, M. (2019). *Şükür-Nâme (İnceleme-tanskripsiyonlu metin-Türkiye Türkçesine aktarım-dizin-ekler dizini)* (Yüksek Lisans). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Akay, H. (2005). *İslâmî terimler sözlüğü*. İstanbul: İşaret Yayınları.
- Akkuş, M. (2014). *Klâsik Türk şiirinin anlam dünyası edebi türler ve tarzlar*. Erzurum: Fenomen Yayınları.
- Akpınar, İ. (2017). *Klasik Türk şiirinde tevâhid (Başlangıçtan XVI. asrın sonuna kadar)* (Doktora). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Alhan İspirli, S. (2016). Müellifi bilinmeyen bir eser: Dâstân-ı Nasîhat. *ASOS JOURNAL The Journal of Academic Social Science*, 4(32), 44-61. <http://dx.doi.org/10.16992/ASOS.1417>
- Altınok, B. Y. (2013). *Sıdkî Baba Dîvânı*. Sistem Ofset.
- Altuğ, F. (2009). Başka türlü bir yaklaşım mümkün mü. *İçinde Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları 4 Nazımdan Nesire Edebî Türler 25 Nisan 2008 Bildiriler* (s. 32-45). İstanbul: Turkuaz Yayınları.
- Arslan, A. T. (2012). Vasiyetnâme. *İçinde TDV İslam Ansiklopedisi* (C. 42, s. 556-558). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Aykanat, T. (2012). Fuzûlî'nin Leylâ vü Mecnûn mesnevîsinden hareketle edebî metnin üç kilit noktası üzerine: Tür, tarz ve teknik. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5(7), 137-162. <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS239>
- Aykanat, T. (2017). Pendnâme-i Za'îfî. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (60), 95-112. <https://doi.org/10.14222/Turkiyat3767>
- Aynur, H., Çakır, M., Koncu, H., Kuru, S. S., & Özyıldırım, A. E. (2009). *Eski Türk edebiyatı çalışmaları 4 nazımdan nesire edebî türler 25 Nisan 2008 bildiriler*. İstanbul: Turkuaz Yayınları.
- Batıslam, H. D. (2016). *Divan edebiyatı bahçesinden [Örneklerle türler]*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi.
- Benli, Ş. (2021). *Klasik Türk edebiyatında münazara: Sümerlerden Osmanlılara bitmeyen tartışmaların hikâyesi*. İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları.
- Bilkan, A. F. (1997). *Nâbî Dîvânı I*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Canım, R. (2012). *Divan edebiyatında türler*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Çağrı, M. (2010). Şükür. *İçinde Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 39, s. 259-261). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Çakır, Ö. (2004). Mektup. *İçinde Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü* (C. 4, s. 328-331). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

- Çelebioğlu, Â. (1998). *Eski Türk edebiyatı araştırmaları*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Çelebioğlu, Â. (1999). *Türk edebiyatında mesnevi (XV. yy'a kadar)*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Demir, D. (2022). *Dinî ve ahlâkî içerikli bir manzum hikâye mecmuası (Transkripsiyon-inceleme-metin-sözlük)* (Yüksek Lisans). Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İstanbul.
- Derdiyok, İ. Ç. (1994). *XV. yüzyıl şairlerinden Mesîhî'nin Gül-i Sad-Berg'i* (Doktora). Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Doğan, H. (2022). *Atatürk Kitaplığı Bel Yz K0633 numarada kayıtlı mecmua (İnceleme – tahlil – MESTAP'a göre tasnif – metin)* (Doktora). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Ebu'l-Leys Muharrem. (1021). *Risâle-i Şükriyye*. Millî Kütüphane (Tokat Zile İlçe Halk Kütüphanesi 60 Zile 153/1, 1b-21a).
- Eğri, S. (2016). Nusayri inancının pîri Muhammed El-Garîb ve Kitâb-ı Hakâyık. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(31), 271-289. <https://doi.org/10.21550/sosbilder.291171>
- Erdoğan, K. (2012). Niyâzî-i Mısrî adına kayıtlı bazı manzûmeler. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 18-49.
- Erdoğan, K. (2019). *Niyâzî-i Mısrî hayatı, edebî kişiliği, eserleri ve Dîvânı* (Tenkitli metin). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Göçgün, Ö. (1986). Erzurum Kütüphanesindeki Türkçe-yazma eserler üzerinde araştırmalar. *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, (1), 93-233.
- Gökalp, H. (2015). *Türk edebiyatında manzum tevhidler*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Güzel, A. (2015). *Dinî-tasavvufî Türk edebiyatı el kitabı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- İbrahim Hakkı Erzurumi. (t.y.-a). *Şükürname*. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı (Osman Ergin Yazmaları 563/07, 115a-116a).
- İbrahim Hakkı Erzurumi. (t.y.-b). *Şükürname*. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı (Osman Ergin Yazmaları 420/05, 17b-18b).
- İbrâhîm Hakkî Erzurûmî. (t.y.). *Şükür-nâme*. Milli Kütüphane (Milli Kütüphane Yazmalar 06 Mil Yz A 6315/7, 116a-117a).
- İnce, Ö. (2009). Toplumsal hayatın münşeât geleneğindeki izleri. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 4(2), 634-653. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.641>
- İsen, M., Macit, M., Horata, O., Kılıç, F., & Aksoyak, İ. H. (2003). *Eski Türk edebiyatı el kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Kânûnî Sultan Süleyman. (t.y.). *Şükürnâme*. Süleymaniye Kütüphanesi (Yazma Bağışlar 02425, 1b-10a).
- Kardaş, S. (2013). Cem Sultan'ın Cemşîd ü Hurşîd mesnevisinin edebi tarzlar açısından değerlendirmesi. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(1), 1899-1909. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.4532>
- Kaya, D. (2017). Sıdkî Baba'nın şiirlerinde şekiller ve türler. İçinde (N. Çıblak Coşkun & M. B. Değer, ed.). *Yeniceli Âşık Sıdkî Baba ve Popülerlik Çerçevesinde Kültür-Sanat*

- Sempozyumu Bildirileri 13-14-15 Ekim 2026 Mersin* (s. 103-125). Mersin: Mersin Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Kayasandık. (2022). *Hakk'a Şükür Kitabı (İnceleme – Metin -dizinler – Tıpkıbasım)*. Kayseri: İksad Yayınevi.
- Kuzubaş, M. (2021). Zileli Muharrem Efendi ve Risâle-i Şükriye adlı eseri. *Journal of Social, Humanities And Administrative Sciences (JOSHAS)*, 7(47), 2619-2630. <http://dx.doi.org/10.31589/JOSHAS.819>
- Külekcı, N., & Karabey, T. (1997). *Dîvân Erzurumlu İbrahim Hakkı*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Levend, A. S. (2014). *Türk edebiyatı tarihi I. cilt giriş*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Mahmûd b. Şeyh Fahreddin. (t.y.). *Şükürnâme*. Sivas Ziya Bey Kütüphanesi (Sivas Yazma 103/2, 1b-20a).
- Mengi, M. (2010). *Divan şiiri yazıları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Mermer, A., Deniz, S., Bayram, Y., Koç Keskin, N., Eflatun, M., & Alıcı, L. (2024). *Üniversiteler için eski Türk edebiyatına giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Mütercim Âsım Efendi. (2013). *El-Okÿânûsu'l-Basît fî Tercemeti'l-Kâmûsi'l-Muhît / Kâmûsu'l-Muhît tercümesi 2. Cilt* (M. Koç & E. Tanrıverdi, haz.). İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Niyâzî-i Mısırî. (t.y.). *Nasihatname*. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı (Osman Ergin Yazmaları 1385/2, 3b-6a).
- Ölker, P., & Ölker, G. (2023). Klasik Osmanlı Türkçesi döneminde sözlü icranın yazıya etkisi: Şükür-Nâme. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 7(2), 1433-1472. <https://doi.org/10.34083/akaded.1325086>
- Şükür-nâme*. (t.y.). Millî Kütüphane (Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu 06 Mil Yz A 11181, 39a-51a).
- Tatçı, M. (2011). Niyâzî-i Mısırî'nin bilinmeyen bir ilâhîsi. *Türk Edebiyatı*, (447), 54-56.
- Telkenaroğlu, M. R. (2019). Zileli Muharrem Efendi. İçinde *TDV İslam Ansiklopedisi: C. EK-2* (s. 693-694). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Topaloğlu, B. (1997). Hamd. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 15, s. 442-445). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Tuğluk, İ. H. (2015). Arz-ı ihtirâm: Teşekkür-nâme klâsik Türk şiirinde teşekkür içerikli şiirler. *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]*, 1(2), 88-100.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi* (C. 6). (1986). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Yakar, H. İ. (2009). Polonya kütüphanelerinde bulunan Türkçe el yazmaları. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 257-273.
- Yazıcı, M. Y. (2023). Süleyman Celâleddin'in bilinmeyen bir eseri: Şükriye. *Gazi Türkiyat*, (32), 141-154.